Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi

2018, 1(2):43-54.

DOI: [10.29226/TR1001.2018.87](https://doi.org/10.29226/TR1001.2018.87)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası:

<https://www.sobibder.org>

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Yozgat'tan Derlenen Türk Mânilerinin Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma

Arş. Gör. Mustafa ARMUT, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi, e-posta:

mustafa.rmt@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9574-0615>

Öz

Bu çalışmada, Yozgat ilinin Sorgun ilçesinde yaşamakta olan bir kişiden derlenen mânilerin söz varlığının ortaya konması amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında toplam 109 metin elde edilmiştir. Bu metinler, mâni söyleyen kişiyle bizzat görüşülerek yazıya geçirilmiştir. Toplam 895 kelimeye sahip olan metinlerin kelime sıklığı, sıklık programı aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre metinlerde en çok isim soylu ve görevli kelimeler tespit edilmiştir. Bunları fiiller ve fiilimsiler izlemiştir. En fazla çeşitlilik isim soylu ve görevli kelimelerde gözlenmiştir. Bunu yine fiiller ve fiilimsiler takip etmiştir. İsim soylu ve görevli kelimelerden en çok “ben” zamiri kullanılmıştır. En sık kullanılan fiil “ol-“ dur.

Anahtar Kelimeler: Mâni, Söz Varlığı, Sıklık.

Makale Gönderme Tarihi: 1.10.2018

Makale Kabul Tarihi: 25.12.2018

Önerilen Atıf:

Armut, M. (2018). Yozgat'tan Derlenen Türk Mânilerinin Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(2):43-54.

© 2018 Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi.

Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences

2018, 1(2):43-54. DOI: [10.29226/TR1001.2018.87](https://doi.org/10.29226/TR1001.2018.87)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

RESEARCH PAPER

An Investigation on the Vocabulary of Turkish Manners Compiled from Yozgat

Research Assistant, Mustafa ARMUT, Kırşehir Ahi Evran University, Faculty of Education, e-mail: mustafa.rmt@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9574-0615>

Abstract

In this study, it was aimed to determine the vocabulary of manners compiled from a person who live in Yozgat province's Sorgun town. 109 texts in total were collected in the study. The person telling manners was met and these texts were written. Word frequency of the texts having 895 words in total was determined through frequency program. According to the results, most of the words were noble words and official words. Verbs and gerunds followed these. The greatest diversity was observed in noble and official words. Verbs and gerunds followed this. "Ben (I)" pronoun was frequently used in the noble and official words. The most frequently used verb was "ol- (to be)". The most frequently used gerund was "sevdiğim (the person who I love)".

Keywords: Manner, Vocabulary, Frequency.

Received: 1.10.2018

Accepted: 25.12.2018

Suggested Citation:

Armut, M. (2018). An Investigation on the Vocabulary of Turkish Manners Compiled from Yozgat, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 1(2):43-54.

© 2018 Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi.

GİRİŞ

Türk edebiyatı yazılı olsun, sözlü olsun, çok zengin bir edebiyattır. Türkler, Demir'in (2014) de belirttiği üzere divan edebiyatı gibi dünyanın en zengin yazılı edebiyatlarından birini meydana getirmiş bir millettir. Bunun yanında Türk sözlü edebiyatının da uçsuz bucaksız bir deniz şeklinde nitelendirilmesi çok da abartı olmayacaktır. Kaplan'ın (1977) da vurguladığı gibi Türklerin binlerce yıldan beri sürdürdükleri çok zengin bir sözlü edebiyatları vardır. Türk mânileri de bu edebiyat içinde önemli bir yere sahiptir.

1. TÜRK MÂNİLERİ

Şemseddin Sami (2016) mâninin inlemeyle ilgili seslerden ibaret olan nağmeler olduğunu belirtmektedir. Çoğunlukla bir şarkı ya da taksim öncesinde söylendiğini eklemektedir. Demir (2013) mânilerin Türk dünyasının hemen her köşesinde Türk milletinin, Türk kültürünün aynası, yansıması olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca mânilerin kafiye, redif, mısra ve hece sayısı ile tarif edilecek kadar basit olmadığını eklemektedir. Mâninin Türklerin duygusu, düşüncesi olduğunu belirtmektedir. Albayrak (2003) mâninin anlamı konusunda yapılan yorumlardan en fazla öne çıkanın mâninin mana kelimesinden geldiğini savunan görüş olduğunu belirterek başlangıçtan günümüze kadar söyleniş sebepleri ele alındığında mâni ile manalı söz arasında bir ilişki olduğunun görüleceğini vurgulamaktadır.

Mâni söyleme, yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş, belirli kuralları olan, kuşaktan kuşağa aktararak günümüze ulaşmış bir gelenektir (Artun, 1997: 1).

Maniler anonimdir, yani kime ait olduğu, ilk kez kimin söylediği belli değildir. Kafiye düzeni en çok aaba biçiminde olup genellikle dört mısradan oluşur. İlk iki mısrası konuya hazırlık, mana ağırlığı üçüncü ve dördüncü mısralarda olmakla birlikte, manilerde konu bütünlüğü esastır. Manilerin en önemli özelliklerinden biri az sözle çok şey anlatmasıdır (Demir, 2013: 13).

Ergüzel (2006) Türk toplum hayatının tam bir ifadesi sayılan halk edebiyatının ürünleri arasında İslam'dan önceki Türk edebiyatından günümüze kadar çeşitli Türk katları arasında yaşamasını sürdürdüğünü ifade etmektedir.

Demir (2013) manilerin dili konusunda göze ilk çarpan hususun sade, akıcı, arı, duru ve temiz Türkçe ile söylenmeleri olduğunu; yabancı kelimelerin sayısının son derece az olduğunu vurgulamaktadır.

İçel (2007) mânilerin diğer halk edebiyatı ürünleriyle ilişkisi üzerinde durmuştur. Nazımla söylenip yazılan çoğu türün mânilerle ilişkisi olduğunu belirtmektedir. Bu türlerden biri olarak bilmeceleri örnek vermektedir. Üstelik bu iki türün neredeyse ayırt edilemeyecek kadar birbirine karışmış olduğu durumlar bulunduğunu da eklemektedir. Atlı (2013) da Taşköprü'den derlenen Arzu ile Kamber hikâyesinde on sekiz adet mâni bulunduğunu ifade etmektedir. Aynı şekilde bu çalışma kapsamında derlenen birkaç mâninin de mânileri söyleyen kaynak kişinin anlattığı Arzu ile Kamber hikâyesinde geçtiği belirtilmelidir. Yine bu mânilerin içinde aslında birer bilmece olanları mevcuttur.

Albayrak (2003) mânilerin en çok köylerde ve kadınlar tarafından söylendiğini ifade etmektedir. Saz şairleri ve atışmalar dışında erkeklerin mâni söylemesine pek rastlanmadığını eklemektedir. Bu bağlamda Türk düşüncesinin parlak birer aynası olan mâniler aracılığıyla, bir

Türk'ün, özellikle de Türk kadınının düşünce dünyasının hangi kelimeler, kavramlar etrafında şekillendiği ortaya konabilir. Bunun için mânilerin kelime sıklığını ele almak, başvurulabilecek bir yoldur.

2. SÖZ VARLIĞI

Kelime veya sözcük, anlamı ya da görevi bulunan, çekim ekleriyle işlenmeye hazır taban şeklinde tanımlanabilir (Baş, 2011). İnsan, sosyal bir varlık olması sebebiyle ifade etmek istediklerini kelimeler vasıtasıyla anlatır (Yılmaz ve Doğan, 2014). Anlama ve anlatma becerilerinin etkin kullanılması ile kelime hazinesinin zenginliği arasında yakın bir ilişki mevcuttur (Karatay, 2007: 143). Kelime ve cümle bilgisi, çok temel bir seviyede okuma için kesinlikle hayatidir (Grabe, 1991: 380) çünkü kelime bilgisi ile okuduğunu anlama arasında kuvvetli bir bağlantı mevcuttur (Matsuoka ve Hirsh, 2010: 56). Schmitt (2008: 334) bir kelimeyi biliyor olmanın kıstaslarını şekil, anlam ve kullanım açısından şöyle sıralamıştır:

Kelime kulağa nasıl geliyor?

Kelime nasıl telaffuz ediliyor?

Kelime nasıl görünüyor?

Kelime nasıl yazılıp heceleniyor?

Kelimedeki hangi parçalar tanınmaya müsait?

Anlamı vermek için hangi kelime parçalarına ihtiyaç vardır?

Kelimenin şekli hangi anlamı işaret ediyor?

Bağlama ne dâhildir?

Bağlam hangi öğelere göndermede bulunabilir?

Kelimenin kullanımı başka hangi kelimeleri düşündürür?

Kelimenin yerine başka hangi kelimeler kullanılabilir?

Kelime hangi kalıplar içinde ortaya çıkmaktadır?

Kelime hangi kalıplar içinde kullanılmalıdır?

Kelimeyle birlikte hangi kelimeler veya türler ortaya çıkmaktadır?

Kelimeyle birlikte hangi kelimeler veya türler kullanılmalıdır?

Kelimeyle nerede, ne zaman ve ne sıklıkta karşılaşılması umulmaktadır?

Kelime nerede, ne zaman ve ne sıklıkta kullanılabilir?

Kelime sıklığı, bir kelimenin kullanılma oranı, frekans olarak tanımlanabilir (Aydın, 2015). Thorndike de 1921 yılında yayımladığı The Teacher's Word Book (Öğretmenin Kelime Kitabı) adlı eserinin girişinde sıklık tabirinin "Kelime ne sıklıkta kullanılıyor?" sorusunun cevabı olduğunu ifade etmektedir. Kelime listeleri hazırlanırken gündeme gelen konulardan biri de neyin kelime olarak kabul edileceğidir (Coxhead, 2000: 217). Baş'ın (2011) bildirdiğine göre kelime sıklığı belirlerken göz önünde bulundurulması gereken birtakım hususlar vardır. Kelime kavramına yaklaşım biçimi de bu hususlardan biridir. Buna göre bir anlayış kelimeye biçim açısından yaklaşıp bunu sadece iki boşluk arasındaki şekilden ibaret görürken bir başka anlayışa göre anlam ifade eden söz birimleri kelimedir. Bunların yanında bu iki bakış açısını birleştiren anlayışlar da mevcuttur. Dolayısıyla esas alınan kelime anlayışına göre belirlenen kelime sıklığı değişecektir.

Modern bir Avrupa dili binlerce kelimeye sahiptir. Ne var ki okuldaki ders süresi kısıtlıdır. Çoğu zaman da ders süresi kelimelerden ziyade konulara ayrılır. Bu tarz bir durumla karşılaşınca bir öğretmen ya da ders kitabı yazarı hayal kırıklığına uğrayabilir. Fakat sık kullanıldığı bilinen bir miktar kelime mevcutsa o zaman sistemli kelime seçimi ve öğretimi daha gerçekçi bir hâl alabilir (Honeyfield, 1977). Aksan ve Yaldır'ın (2011) bildirdiğine göre de

günümüzde okuma materyallerinin tasarımında ve redaksiyonunda ön planda olan “sözcük dağılımı kontrolü” ilkesine göre bir dili öğrenen kişilere ilk önce o dilde en sık geçen sözcükler gösterilmelidir.

Hirsh ve Nation (1992) konuşanların ve yazarların İngilizcedeki bütün kelimeleri eşit sıklıkta kullanmadıklarını belirterek “the” kelimesinin en sık kullanılan kelime olarak her yüz kelimeye yedi defa kullanıldığını, buna mukabil “heartly (samimi)”, “abrogate (feshetmek)” gibi kelimelerin daha az kullanıldığını ifade etmektedirler. Nitekim birtakım kelimeler bütün dillerde kullanım açısından daha fazla öne çıkar. Bu kelimeler birçok farklı etmenden etkilenip kullanıcılara göre farklılaşabilir. Kelime sıklığı çalışmaları, bir dilde kullanılan kelimelerin birbirlerine göre kullanımdaki sıklıklarını gösteren çalışmalardır. Bu çalışmalar konuşma dili üzerine yapılabileceği gibi yazı dili üzerine de yapılabilir (Ölker, 2011a: 49). Anlamli kelime öğrenme hedefleri belirlemek iyi bir başlangıç noktasıdır. Bunu yapmak için de yazılı ya da sözlü söylemdeki metni anlamak için gerekli kelimelerin yüzdelikleri tespit edilmelidir (Schmitt, 2008: 330). Bu noktada söz varlığı çalışmaları iki temel hedefte yürütülür. Bunlardan ilki, konuşma dili üzerine, ikincisi ise yazı dili üzerine yapılan çalışmalardır (Baş, 2011: 28). Yazılı metinlerin sahip olduğu kelime dağılımı ve çeşitliliği dilin temsili konusunda önemli bir göstergedir (Kumova Metin, 2008: 468). Ölker (2011b) sıklık çalışmalarının bazı faydalarını şu şekilde sıralamaktadır:

Yabancı bir dili öğrenmeye yeni başlayanlara ve ilköğretim öğrencilerine başlangıçta hangi kelimelerin verileceğinin belirlenmesini sağlar.

Geniş tabanlı bir çalışmayla en sık kullanılan kelimelerin ortaya çıkması, temel söz varlığını ortaya koyar.

Art zamanlı bir çalışma yapılırsa kelime anlamında dilin geçirdiği değişim anlaşılır.

Kelimeler vasıtasıyla, dili kullananlardaki kültür değişimi ortaya konur.

Günümüzde kelime sıklığı, dil öğretiminde kelime seçimi için hâlâ önemli bir ölçüttür. Uygulamada, bir dayanak ya da başlangıç noktası işleviyle kullanılmaya devam eden kelime sıklığı listeleriyle birlikte ulaşılabilirlik, benzerlik, kapsamlılık vb. diğer kıstaslar da geliştirilmiştir. Belki de sıklığın önemini ortaya koymaya yardımcı olan temel düşünce, eğer bir öğrenci ortalama bir kelime sayısını (İngilizce için yaklaşık 3000) biliyorsa o öğrencinin o dilde verilen herhangi bir metindeki kelimelerin yüzde 80’ini veya 90’ını bilebileceği fikrinden kaynaklanmaktadır (Bongers, 1947; aktaran, Honeyfield, 1977). Bu hususta Hirsh ve Nation (1992), İngilizcede basitleştirilmemiş kısa bir romanı rahatlıkla okumak için 5000 kelime kökünün bilinmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Buna göre eğer öğrenciler bu seviyede bir kelime hazinesine sahip değillerse söz dağılımı sıkıntısını aşmak için üç yol önermektedirler. Bu yolları “basitleştirme”, “ön öğretme ve gerekli kelimelerin öğrenilmesi” ile “basitleştirilmemiş romanların derinlemesine çalışılması” olarak sunmaktadırlar. Schmitt (2008) de dil öğrenenlerin kelimelere daha fazla aşına olmaları için onlara metindeki bilinmeyen kelimelerin anlamlarını vermenin bir çare olduğunu belirtmektedir. Bunun yapılacağı tek yolun da öğretmenlerin metinleri kelime listeleriyle hazırlaması olduğunu eklemektedir. Yine aynı konuda Hazenberg ve Hulstijn (1996) Almancayla ilgili yaptıkları çalışmalarında, üniversitenin ilk yılında karşılaşılan okuma materyallerini anlamak için kaç sözcüğün bilinmesi gerektiği sorusunu sormaktadırlar. Bu konuda Nation ve Waring (1997) bir ikinci dil öğrencisinin kaç kelime bilmesi gerektiğini sorarak bu soruyu cevaplamanın üç yolu olduğunu ifade etmektedirler. Buna göre “Hedef dilde kaç kelime vardır?” sorusu bu yollardan biridir. Diğer bir yol “Ana dili konuşurları kaç kelime bilmektedirler?” sorusunu sormaktır. Üçüncü bir yol ise “Bir dil konuşurunun yaptıklarını yapmak için kaç kelime gereklidir?” sorusudur.

Sözcük listeleri ve sıklık listeleriyle ilgili temel çalışmalar bilgisayar öncesi ve bilgisayar sonrası çalışmalar olarak ikiye ayrılabilir. Bilgisayar öncesi sıklık çalışmalarıyla ilgili söylenebilecek ilk şey, 20. yüzyılın başından itibaren eğitim amaçlı, istatistik bilgileri veren büyük, etkileyici sıklık çalışmalarının yapılmış olmasıdır (Aksan ve Yaldir, 2011: 379). Dolunay (2012) ise sıklık çalışmalarını art zamanlı ve eş zamanlı olarak ikiye ayırmaktadır. Art zamanlı çalışmaların daha çok Türkçe öğretiminin tarihini ilgilendirmekle birlikte elde edilen verilerin eş zamanlı sıklık çalışmalarıyla karşılaştırılmasına imkân tanıdığını, eş zamanlı çalışmaların ise mevcut durumu tasvir ettiğini belirtmektedir.

Türkçede kelime sıklığı çalışmaları ilk olarak eğitim alanında yapılmıştır. Birdge'in çalışması Türkçe için bir ilktir. Daha sonra Ömer Asım Aksoy bu çalışmayı kendi çalışmasıyla kıyaslayarak Birdge'in çalışmasının Türkçeyi yeterince temsil edemediğini belirtmiştir. Daha sonraki en önemli çalışma ise Pierce'ın çalışmasıdır. Bu çalışma, konuşma dili ve yazı dili olarak düzenlenmiştir (Ölker, 2011b: 16).

Ölker (2011a) sıklık çalışmaları sayesinde eğitim öğretimin her aşamasında hangi kelimelerin öğrencilere öğretilmesi gerektiğinin ortaya çıkacağını ifade etmektedir. Buna göre ilköğretimden yükseköğretime kadar ders kitapları hazırlanırken yapılan sıklık sözlükleri göz önünde bulundurulursa öğrencinin seviyesine göre daha verimli sonuçlar elde edilebileceğini vurgulamaktadır. Barın (2003)'a göre de Türkçenin söz varlığının sağlıklı biçimde tespit edilmesi hem ana dili eğitiminde hem de yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde temel şarttır. Söz varlığının geliştirilmesi bakımından sınıf düzeylerine göre öğretilecek kelime, deyim, atasözü, ikileme vb. öğelerin her türlü ders malzemesinde nasıl yer alacağı ve işleneceği, okuma kitaplarının seviyelendirilmesinde hangi kelimelerin önceliğinin olduğuna ilişkin belirsizlikler bulunmaktadır (Baş, 2010a: 117). Sonuçta, bilinmeyen kelimeler yüzünden okumada zorlanmak, okuma zevkini de büyük ölçüde yok edecektir. Şayet bir okur, metindeki kelimelerin %90'ını biliyorsa o zaman her yüz kelimede on tane bilinmeyen kelime olacaktır. Eğer her satır yaklaşık on kelime içeriyorsa şu durumda her satırda bir bilinmeyen kelime olabilir. Bu yüzden okuma mutlak surette zora girecektir (Hirsh ve Nation, 1992).

3. ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı, alandan derlenen Türk mânilerinin söz varlığını belirlemektir.

4. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

Türk mânileriyle ilgili, başta Prof. Dr. Necati Demir'in kapsamlı derlemelerinin sonucunda bir araya gelip çok sayıda mâniyi içeren eseri olmak üzere birtakım çalışmalar yapılmıştır (Kaya, 1996; Artun, 1997; Ayva, 2006; Ergüzel, 2006; Çobanoğlu, 2007; İçel, 2007; Arslan, 2013; Atlı, 2013; Demir, 2013). Türk halk edebiyatı içinde önemli bir yeri olan bu tür üzerine çok fazla çalışma yapılmadığı anlaşılmaktadır. Oysa Kaplan'ın (1977) da vurguladığı üzere, Türklerin binlerce yıldan beri süregelen çok zengin bir sözlü edebiyatları vardır. Bunlardan pek azı yazıya geçmiştir. Her köy ve kasabadan en az bir kitap dolusu türkü, masal, destan, bilmece, tekerleme toplamak mümkündür. Radyo, okul ve televizyon kültürü bu binlerce yıllık halk kültürünü öldürüyor. Bunların gün geçirilmeden toplanılması lazımdır (Kaplan, 1977: 20). Üstelik Türk kültürü, mâni kültürü bakımından son derece zengindir (Demir, 2013: 21). Gün geçtikçe kaybolmakta olan mâni söyleme geleneği halkın belleğinden silinmeden bir kültür olarak gelecek kuşaklara aktarılmalıdır (Artun, 1997: 1).

Bu çalışma da bu doğrultuda hâlen Türk milletinin fertlerinin hafızasında yaşayan sözlü edebiyat unsuru olarak manileri ortaya koyması açısından önemli görülmektedir. Ayrıca derlenen mânilerin söz varlığının ayrıntılı ele alınması da bir başka önem arz etmektedir. Ele alınan bütün mânilerin tek bir kişiden derlenmiş olması, bu türün halkın hafızasında ne kadar önemli bir yer tuttuğunu göstermesi açısından da ayrıca önemlidir.

5. YÖNTEM

Bu çalışmada görüşme yöntemine başvurulmuştur. Görüşülen kişinin izni alınarak söylediği mâniler yazılmıştır. Bu şekilde 109 mâni metni elde edilmiştir. Daha sonra elde edilen bu mâniler içerik çözümlemesi ile incelenmiştir. Mânilerin kelime sıklığı çıkarılırken Türkçe için geliştirilmiş Cibakaya programı kullanılmıştır.

6. BULGULAR

Çalışmada incelenen manilerin toplam kelime sayısının 895 olduğu tespit edilmiştir. Tespit edilen kelimeler isim soylu olanlar, fiiller ve fiilimsiler şeklinde sınıflandırılmıştır. Aşağıda, elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

1. Tablo: Mânilerin kelime türleri açısından durumu

Tür	Sayı	Yüzde
İsim soylu/görevli	613	68,49
Fiil	240	26,81
Fiilimsi	42	4,69
Toplam	895	100

Yukarıdaki tabloda, mânilerdeki kelimelerin türlere göre dağılımı verilmiştir. Metinlerde isim soylu ve görevli kelimelerin büyük çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Fiillerin ve fiilimsilerin toplam kelime içindeki durumları da sayı ve yüzde olarak verilmiştir.

2. Tablo: Mânilerdeki kelimelerin çeşitlilik açısından durumu

Tür	Sayı	Yüzde
İsim soylu/görevli	309	65,74
Fiil	129	27,44
Fiilimsi	32	6,80
Toplam	470	100

Yukarıdaki tabloya göre mânilerde 470 farklı kelime kullanılmıştır. Bu kelimeler içinde en fazla çeşitliliği isim soylu ve görevli kelimeler oluşturmaktadır. Metinlerde 309 farklı isim soylu ve görevli kelime kullanılmıştır. Mânilerde 129 farklı fiil ve 32 farklı fiilimsi kullanılmıştır.

Tablo 3’de, mânilerde en sık geçen isim soylu ve görevli kelimeler yer almaktadır. Mânilerde en çok “ben” zahirinin tekrarlandığı anlaşılmaktadır. Bunu “yâr” kelimesi izlemektedir. “Oğlan” kelimesi kullanım sıklığı açısından üçüncü sırada gelmektedir. Dört ve daha fazla kez tekrarlanan diğer kelimelerin sıklıkları da belirtilmiştir. Bu kelimeler arasında renk adları, hayvan adları, özel ad, akrabalık adları, zamirler başı çekmektedir.

3. Tablo: Mânilerde isim soylu ve görevli kelimelerden en sık kullanılanlar

Sıra	Kelime	Sıklık
1	ben (zamir)	19
2	yâr	18
3	oğlan	17
4	de/da	15
5	bir	13
6	kız	11
7	baş	10
8	sen	10
9	kara	9
10	al	8
11	yer	8
12	elma	7
13	gibi	7
14	gelin	6
15	göl	6
16	su	6
17	var	6
18	güzel	5
19	oğul	5
20	Ayşe	4
21	boy	4
22	dağ	4
23	el (organ)	4
24	göz	4
25	karşı	4
26	keklik	4
27	yol	4

4. Tablo: Mânilerde en sık kullanılan fiiller

Sıra	Kelime	Sıklık
1	olmak	17
2	demek	10
3	gelmek	10
4	almak	7
5	durmak	7
6	vermek	7
7	inmek	6
8	yemek	6
9	doğmak	4
10	koymak	4
11	varmak	4
12	vurmak	4
13	bağlamak	3
14	bilmek	3
15	çıkma	3
16	getirmek	3
17	içmek	3
18	kaçma	3

Yukarıdaki tabloda, mânilerde en sık geçen fiiller listelenmiştir. Listenin başında “olmak” fiilinin geldiği görülmektedir. Bunu “demek” ve “gelmek” fiilleri izlemektedir. Üç ve daha fazla kez tekrarlanan fiiller de sıklık sayılarıyla birlikte verilmiştir.

5. Tablo: Mânilerde en sık kullanılan fiilimsiler

Sıra	Kelime	Sıklık
1	sevdiğim	5
2	görünce	4
3	olduğum	2
4	yata yata	2
5	yiye	2

Mânilerde fiilimsiler daha az kullanılmakla birlikte birden fazla tekrarlanan fiilimsiler bulunduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan bir zarf fiil olan “sevdiğim” en sık tekrarlananıdır. Diğer fiilimsiler sıklıklarıyla birlikte verilmiştir.

Bazı mânî örnekleri

Mânî bilirim altmış

Kaşların kalem çatmış

İnsanoğlu taş toprak

Seni nurdan yaratmış

Mâniciyim mânici

Gerdana dizdim inci

Baban seni verir

Alıcıyım alıcı

Mânime mânî getir

Gel gel yanıma otur

Otuz iki mânimin

Eksiğini sen yetir

Mânîye maraz derler

Güzele kiraz derler

Her kime derdim yansam

Bu dert sana az derler

Al iplik yeşil iplik

Çayırda öter keklik

Yâr sana demedim mi

Zor olur hasiretlik

Al elmayı ver narı

Ağlarım zarı zarı

Küstürdüm de yolladım

O reyhan boylu yârı

Çatal kapı kanadı

Kuş üstüne tünedi

Yüz bin kızın içinde

Gönlüm seni diledi

Pınar başı göl başı

Ben istemem onbaşı

Olursa subay olsun

Dosta düşmana karşı

Oğlan oyunlu oğlan

Sürü koyunlu oğlan

Ben sana varır mıyım

Culuk¹ boyunlu oğlan

Al elma yeşil elma

Parası peşin elma

Kurban olduğum Allah

Canım al eşim alma

¹ hindi

SONUÇ

Sözlü Türk edebiyatının içinde büyük bir hazine barındırdığı inkâr edilemeyecek bir gerçektir. Bir tek kişiden derlenen yüzden fazla mâninin söz varlığı, anlatım özellikleri bunu en güzel şekilde ispatlamaktadır. Bu kısacık metinlerde Türkçenin en güzel kelimeleri, geniş bir çeşitlilik içinde karşımıza çıkmaktadır. Bu metinlerde Türkçenin bütün kelime türlerini bulmanın mümkün olduğu anlaşılmaktadır. 895 kelimelik bir mâniler derlemesinde 470 farklı kelime kullanılmış olması, mânilerdeki dil zenginliğini en çarpıcı biçimde göstermektedir. Yüzdeye vurulduğunda kullanılan kelimelerin yarısından fazlasının farklı sözcükler olduğu anlaşılmaktadır.

Mânilerimize bakıldığında, sıklıkla kullanılan kelimelerin metnin ruhunu yansıtabilecek biçimde seçildiği görülmektedir. Mesela şahsi isteklerin, duyguların sıklıkla dile getirildiği bu metinlerde doğal olarak en sık kullanılan zamirin “ben” kelimesi olduğu görülmektedir. Yine mâni söyleyenin karşısında bir muhatap olduğu için ikinci sırada en sık kullanılan zamirin “sen” olduğu anlaşılmaktadır. Sevginin her fırsatta dile getirildiği mânilerde isim türünden en sık “yâr” kelimesinin kullanılması bir tesadüf olmasa gerektir. Yine bu bağlamda “oğlan” ve “kız” kelimeleri de sıklıkla kullanılmıştır. “Kara, al, yeşil, mor” gibi renk adları da mânilerde kendilerine sıklıkla yer bulmaktadır. Böylece mânilerimizin o renkli tablosu gözler önüne serilmektedir. “Baş, göz, el” gibi organ adları da bu zenginlik içinde sıklıkla yer bulmaktadır. “Dağ, su, yer, yol, gül” gibi çevreye ait unsurlar da bu metinlerde sıklıkla kullanılmaktadır. “Ayşe, Kamber” gibi kişi adlarına da mâniler de yer bulunmaktadır. Bu metinlerde bir fiil zenginliği olduğu da göze çarpmaktadır. Türkçenin oluş, kılış ve durum fiilleri bir çeşitlilik içinde kullanılmaktadır. “Demek” fiilinin sıklık açısından ilk sıralarda gelmesi, mânilerin hitap etme ve karşılıklı konuşma havası yansıtmaktadır.

Mânilerimizde duygular en incelikli şekilde dile getirilmiştir. Diğer insanlar taştan topraktan yaratılmışken sevgilinin nurdan yaratılmış olması bu inceliği en güzel şekilde gözler önüne sermektedir. Reyhan boylu yâri küstürmenin pişmanlığı, oldukça edebi bir dille anlatılmaktadır. Gönülden geçen eş adayının mesleğinin tercihi de mânilerle dile getirilmiştir. Onbaşı istemeyip subay isteyen kızın dosta düşmana karşı daha yüksek rütbeli bir asker istemesi aynı zamanda Türk milletinin askerlikle de hep içli dışlı olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak denebilir ki tek bir kişiden derlenen yüz civarında mâni bile kelime sıklıkları ve anlatım özellikleri bakımından Türkçenin zenginliği, zarafetini; Türk milletinin ince ruhunu en güzel şekilde yansıtmaktadır. Değerlerin hızla yitirildiği bu çağda bu eşsiz kaynağa dönülüp bu geniş imkândan eğitimde faydalanılmalıdır.

KAYNAKÇA

Aksan, Y. ve Yaldir, Y. (2011). Türkçe sözvarlığının nicel betimlemesi. 24. *Ulusal Dilbilim Kurultayı*, Ankara.

Albayrak, N. (2003). Mâni anonim Türk halk şiirinde bir nazım şekli. *İslam Ansiklopedisi* içinde. <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c27/c270390.pdf> adresinden 07.03.2018 tarihinde alındı.

Artun, E. (1997). Adana’da mâni söyleme geleneği. VII. *Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri*, Eskişehir.

- Aslan, E. (2013). Kars'ın Selim ilçesinde yaşayan Karapapak-Terekeme Türklerinde mâni söyleme geleneği. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(33), 37-57.
- Atlı, S. (2013). Taşköprü (Kastamonu)'da mâni söyleme geleneği. *Turkish Studies*, 8(1), 755-774.
- Aydın, M. (2015). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders ve okuma kitaplarındaki kelime sıklığı ve seviyelere göre sözcük hazinesi çalışması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ayva, A. (2006). Havsa (Edirne)'da mâni söyleme geleneği. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(19), 149-173.
- Baş, B. (2010). Söz varlığı araştırmalarında veri çarpıklığı ve eğitime yansımaları. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 115-129.
- Baş, B. (2011). Söz varlığı ile ilgili çalışmalarda kullanılacak ölçütler. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 29(29), 27-61.
- Boratav, P. N. (1988). Mâni. *İslam Ansiklopedisi*, MEB Basımevi, İstanbul.
- Coxhead, A. (2000). A new academic word list. *TESOL Quarterly*, 34(2), 213-238.
- Çobanoğlu, Ö. (2007). Türk halk kültüründe mâni tipi iletişim biçimi ve sosyo-kültürel işlevleri. *IV: Uluslararası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği Sempozyum Bildirileri*, 6-8.
- Demir, N. (2013). *Türk mânileri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Demir, N. (2014). *Dil, tarih, kültür ve edebiyat araştırmaları-II*. Ankara: Edge Akademi.
- Dolunay, S. K. (2012). Türkçe ve dil bilgisi öğretiminde sıklık çalışmalarının yeri. *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 1(10), 81-89.
- Ergüzel, M. (2006). Mâni ve bilmecelerimizde geçen meyve adlarının Türkçedeki kullanımları üzerine bazı tespitler. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 1(1), 139-168.
- Grabe, W. (1991). Current developments in second language reading research. *TESOL Quarterly*, 25(3), 375-406.
- Hazenbergh, S. and Hulstijn, J. H. (1996). Defining a minimal receptive second-language vocabulary for non-native university students: An empirical investigation. *Applied linguistics*, 17(2), 145-163.
- Honeyfield, J. (1977). Word frequency and the importance of context in vocabulary learning. *RELC Journal*, 8(2), 35-42.
- İçel, H. (2007). Türkiye ve Azerbaycan'da mâni ve bilmece türü arasındaki ilişkiler. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 22(22), 75-85.
- Kaplan, M. (1977). *Türk milletinin kültürel değerleri*. Ankara: MEB Devlet Kitapları.
- Karatay, H. (2007). Kelime öğretimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1), 141-153.
- Kaya, D. (1996). Mâni kavramı ve mâni şeklinin tarihçesi üzerine. *Millî Kültür Araştırmaları* (50. Kültür ve Sanat Yılında Dr. Mehmet Önder'e Armağan), Ankara, 316-327.
- Kumova Metin, S. (2008). Türkçe'de kullanılan işlev kelimelerin zipf 1. kanunu esasında değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 23(2), 467-475.
- Matsuoka, W. and Hirsh, D. (2010). Vocabulary learning through reading: Does an ELT course book provide good opportunities?. *Reading in a Foreign Language*, 22(1), 56-70.

- Nation, P. and Waring, R. (1997). Vocabulary size, text coverage and word lists. *Vocabulary: Description, Acquisition and Pedagogy*, 14, 6-19.
- Ölker, G. (2011a). Sözlük türleri ve kelime sıklığı sözlüğü üzerine. *Dil Araştırmaları*, 9(9), 45-60.
- Ölker, G. (2011b). *Yazılı Türkçenin kelime sıklığı sözlüğü*. Doktora tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Schmitt, N. (2008). Instructed second language vocabulary learning. *Language Teaching Research*, 12(3), 329-363.
- Şemseddin Sami (2016). *Kâmûs-ı Türkî (1. baskı)*. İstanbul: Nadir Eserler Kitaplığı.
- Terzibaşı, A. (1961). Türk edebiyatında mâni biçiminin doğuşu ve gelişmesi. *Türk Yurdu*, 3(3-4), 41-43.
- Thorndike, E. L. (1921). *The teacher's word book*. New York City: Teachers College, Columbia University.
- Yeşildal, Ü. Y. (2017). Mâni (Kars mânileri derleme–inceleme–tasnif). 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(15), 431-431.
- Yılmaz, T. ve Doğan, Y. (2014). 7. sınıf öğrencilerinin anlamını bilmedikleri kelimeler ve Türkçe ders kitaplarındaki kelime çalışmaları bağlamında kelime öğretimi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(25), 279-295.